

DE MUNT KLAPPER

EUROPEES GENOOTSCHAP VOOR MUNT- EN PENNINGKUNDE vzw

Driemaandelijks tijdschrift

- 9 -

januari 1996

De munten van de Bevrijders: 2 F 1944

Vz.: BELGIQUE - BELGIE, onderstrept met twee zevenbladige olijftakken en bovenaan in het veld een vijfpuntige ster

Kz.: 2 Fr; aan weerszijden omringd van een vijfbladige olijftak; eronder: 1944

Gegalvaniseerd staal; diameter 19 mm; massa: 2,750 gram; vlakke rand
Vanhoudt, M 148

De muntcirculatie in België onder de Tweede Wereldoorlog

Na de totale bezetting van België hadden de Fransen en Engelsen, na onderling overleg, de Belgische frank gedevalueerd met 44 %, een harde dobber voor de massa's Belgische vluchtelingen in Frankrijk. Na hun terugkeer in bezet België moesten de vluchtelingen dan nogmaals tegen nadelige koersen hun Frans geld omwisselen ofwel tegen Reichsmark ofwel tegen Belgisch geld. De Reichsmark werd eerst gerekend aan 10 BF, maar vanaf juli 1940 werd hij gerekend aan 12,50 BF. De Duitsers hadden slechts in de eerste weken van de oorlog Reichsmark laten circuleren in België. Vanaf 17 juni 1940 hadden naast de frank alleen de Reichskreditkassenscheine en de stukken van 1, 2, 5 en 10 pfennig het statuut van wettelijk betaalmiddel. De Nationale Bank in België probeerde met alle middelen het Duits geld uit de circulatie te houden omdat men nog slechte herinneringen had overgehouden over de omloop van Duits geld tijdens de Eerste Wereldoorlog. De Bank bewam dat, vanaf 17 augustus 1942, het Duits geld uit de omloop werd genomen.

Verantwoordelijke uitgever : H. VANHOUDT, Belsenakestraat 20, 3020 HERENT

Afgifte Kantoor Wetteren 1

Er was, net zoals tijdens de Eerste Wereldoorlog, overgeschakeld naar het gebruik van zinken pasmunt omdat nikkel een materiaal van strategisch belang was. 25, 10 en 5 centiem werden geslagen naar de bestaande nikkelen types van Jespers. Een nieuw type 5 F en 1 F werd gecreëerd door Rau. De 5 F is de enige munt waarop Leopold III met zijn volledige titel van Koning der Belgen staat vermeld. De zilverstukken en de nikkelen pasmunt verdwenen door de oorlog automatisch uit de omloop.

De Nationale Bank

In feite waren er tijdens de oorlog twee Nationale Banken voor België: de oude, waarvan de directie de regering naar Londen was gevolgd, met 2/3 van de Belgische goudvoorraad (1/3 was bij de Franse Nationale Bank in bewaring gegeven en door de Fransen aan de Duitsers uitgeleverd) en anderzijds de Emissiebank, onder Duitse controle gesticht, met ongeveer hetzelfde personeel als de Nationale Bank voor de oorlog.

Reeds in 1941 waren er te Londen gesprekken begonnen over de economische en monetaire problemen van België na de oorlog. Vanaf 1943 begon men er, in geheime samenwerking met de Nationale Bank in België, met de voorbereiding van de naoorlogse munthervorming, de latere operatie Gutt. Tijdens de herfst 1943 hadden er te Washington vier vergaderingen over monetaire problemen plaats tussen vertegenwoordigers van de Verenigde Staten, Engeland, Frankrijk, Nederland, België en Noorwegen. Vermoedelijk is het bij die gelegenheid dat de Amerikanen voorstelden om bankbriefjes en munten uit te geven voor de invasietroepen. Minister C. Gutt schrijft in zijn memoires dat de Amerikanen voorgesteld hadden biljetten van 10 en 5 F voor de troepen te drukken, maar dat hij, uit vrees voor verdere inflatie in België, dit voorstel resoluut had afgewezen (*La Belgique au Carrefour 1940-1944*, p. 169-170). Hij schrijft echter niet wanneer dit gebeurde en ook niet waarom de biljetten er tenslotte toch kwamen. Het papiergeld waarvan de uitgifte in Londen werd besloten kan in twee groepen verdeeld worden. Enerzijds het papiergeld dat de Belgische regering in ballingschap liet drukken bij Waterlow in Londen: dit moest dienen om na de bevrijding de oude biljetten van 10.000, 1.000, 500 en 100 F te vervangen en het werd met een amfibie landingsboot naar België overgevoerd om te dienen bij de operatie Gutt. Anderzijds had de Nationale Bank voor 500 miljoen frank biljetten van 10 F en voor 125 miljoen frank biljetten van 5 F laten drukken bij De La Rue in Londen die uitgedeeld werden als zakgeld aan de geallieerde troepen die België gingen binnenvallen. Hierbij voegden zich de stalen munten van 2 F, waarvan hier sprake.

De munt

Het 2 F-stuk werd geslagen in het muntatelier van Philadelphia. De graveur is onbekend. Er bestaat een duidelijk verband tussen de fabricatie van de Amerikaanse Lincolncenten en die van onze 2 frank, maar de juiste toedracht van de zaak zal enkel door archiefonderzoek in de V.S. kunnen worden gevonden. In 1943 hadden de Verenigde Staten als oorlogsmaatregel het brons van de Lincolncenten vervangen door verzinkt staal.

Het type van de cent bleef hetzelfde maar er schijnt een probleem geweest te zijn met het gewicht van de stalen stukken want er bestaan twee gewichten: 2,69 en 2,75 g. De Amerikanen besloten verder af te zien van deze stalen centen en hernamen de

muntslag van Lincolncenten in een koper-zink legering. Blijkbaar hadden de Amerikanen nog stalen muntplaatjes over en hebben ze België voorgesteld deze te gebruiken om geld te slaan voor de troepen.

Voor zover we konden nagaan werden deze nieuwe Belgische betaalmiddelen nergens aangekondigd in de Belgische pers van die tijd. Het feit dat ze werden meegebracht door de bevrijders was blijkbaar een voldoende garantie voor hun kwaliteit van wettelijk betaalmiddel. Het muntstuk van 2 F was in feite wat dubbelzinnig vermits een muntstuk normaal door de schatkist wordt uitgegeven en niet door de Nationale Bank. Maar het betrof hier een voorlopige maatregel want deze munten werden reeds op 22 november 1944, tezamen met de briefjes van 5 en 10 F overgedragen aan het Belgisch Muntfonds en werden beschouwd als uitgegeven door de Belgische schatkist. Er bestond geen enkele wettekst die deze biljetten en muntstukken officieel gangbaar maakte. Deze toestand bleef duren tot 21 december 1945 toen bij een besluitwet van de regent de overname door de staat van de 2 frankstukken officieel werd bevestigd (Belgisch Staatsblad van 22 december 1945, p. 8776-8777). Deze besluitwet bevat ook de officiële beschrijving van het stuk. De stukken moesten tot een bedrag van 50 F per betaling worden aanvaard. De besluitwet trad retroactief in werking op 22 november 1944, datum van de werkelijke overname door de Schatkist. Deze datum bleek later boekhoudkundige problemen te geven voor de Bank zodat een nieuwe besluitwet moest worden uitgevaardigd op 30 december 1946 (Belgisch Staatsblad van 5 februari 1947, p. 1152-1153), waarbij de datum van overname door de Schatkist gewijzigd werd op de datum van werkelijke uitgifte van de biljetten en van de munt, namelijk: biljet van 10 F op 10 januari 1944; biljet van 5 F en munt van 2 F op 20 mei 1944. Er werd van voornoemde besluitwet ook gebruik gemaakt om de andere Belgische pasmunten in zink te legaliseren. Deze pasmunten waren in feite ook niet meer geldig daar ze door de bezetter waren uitgegeven. De Regent besluit dat deze zinken stukken voorlopig nog zullen worden verder geslagen tot hun vervanging door ander metaalgeld.

De stalen 2 F werd samen met de nikkel 5 frankstukken van voor de oorlog uit de omloop getrokken bij Koninklijk Besluit van 18 januari 1951 (Belgisch Staatsblad van 22-23 januari 1951). Ze werden per 1 april 1951 buiten koers gesteld (inwisselbaar tot 30 juni 1951).

In de Munt van Philadelphia werd blijkbaar slordig omgesprongen met de muntplaatjes. De catalogen van Belgische munten vermelden dat er zilveren exemplaren bestaan van deze 2 F, geslagen op muntplaatjes van de Nederlandse 25 cent. R. Waerzeggers merkt terecht op dat het hier kan gaan om naslagen (zie tijdschrift van Numismatica Leuven, 5, 1978, nr. 6). Nauwkeurige metaalanalyse zou hier uitsluitsel kunnen brengen. Volgens een artikel, verschenen in *La vie numismatique*, 38, 1988, p. 62, zouden er op de Munt van Philadelphia talrijke verwisselingen van muntplaatjes gebeurd zijn. In principe kunnen alle Lincolncenten met datum 1943 slechts in staal zijn, maar er bestaan ook bronzen exemplaren op muntplaatjes van 1942. De Lincolncenten van 1944 van hun kant kunnen officieel enkel in een koper-zinklegering (95 % koper, 5 % zink) bestaan, doch er zijn eveneens zeldzame exemplaren in staal. Het is waarschijnlijk dat deze exemplaren tot stand kwamen door omwisseling van muntplaatjes die op de Munt gebruikt werden voor de aanmaak van de Belgische 2 frank.

Harry Dewit

IS DE BELGISCHE 2 FRANK VAN 1944 IN ZILVER EEN AANMAAKFOUT OF EEN LATERE NASLAG?

Van de uit gegalvaniseerd staal vervaardigde 2 frankstukken, die in 1944 te Philadelphia voor rekening van de Belgische regering werden geslagen, bestaan ook zilveren exemplaren.

Toen deze variant opdook opperde de heer Morin in zijn werk over de Belgische munten de veronderstelling dat mogelijkwerwijs enkele muntplaatjes voor de zilveren ¼ gulden van Nederland (die in 1944 eveneens te Philadelphia werd aangemaakt) per vergissing tussen die bestemd voor de 2 frankstukken terecht waren gekomen. Deze mogelijkheid, die in de eerste uitgave van het werk van Morin duidelijk als een hypothese werd vooropgesteld, wordt in de recente pocketuitgaven van hetzelfde werk echter als een onomstootbaar feit naar voren gebracht. Naar mijn weten zijn echter geen nieuwe feiten (bvb. vanwege de munt in Philadelphia) opgedoken, die als bewijs ervoor kunnen dienen.

Nu dient toegegeven dat een accidentele mengeling van muntplaatjes al meer is voorgekomen, en dat deze mogelijkheid op het eerste zicht zeker niet uitgesloten is, temeer daar de ¼ gulden en de 2 frank vrijwel dezelfde afmetingen bezitten.

Er is echter een ander, vrij algemeen bekend feit dat de gissingen naar de oorsprong van deze zilveren exemplaren overbodig maakt. Na de tweede wereldoorlog immers heeft men in de Brusselse munt met de originele stempels zilveren afslagen vervaardigd van alle Belgische munttypes die sinds de onafhankelijkheid werden aangemaakt. Deze herslagen zijn, voor de zilverstukken, te herkennen aan hun gladde rand. Vermits de 2 frankstukken van 1944 eveneens met gladde rand werden uitgegeven, kan men besluiten dat de zilveren exemplaren niet ontstonden door een mengeling van muntplaatjes, maar dat het naslagen zijn van latere datum. Inderdaad, niettegenstaande de 2 frankstukken in Philadelphia werden aangemaakt en niet te Brussel, bevindt dit munttype zich toch in de serie zilveren naslagen met gladde rand.

De België-verzamelaars doen er dus goed aan om de enorm hoge catalogusprijs van de zilveren 2 frank van 1944 rustig te vergeten en deze “munt” te behandelen zoals alle andere refrappen of “tweede slagen” (sic) zouden dienen behandeld te worden: gewoon negeren.

René Waerzeggers